

ÚVOD DO LIDSKÝCH PRÁV

Studium lidských práv je multidisciplinární obor, který zahrnuje základní filozofické myšlenky lidské důstojnosti, vývoj závazných právních norem stanovených v mezinárodních smlouvách a deklaracích a pokračující politický boj a kampaň proti jejich porušování. Lidská práva jsou doslovně definována jako práva, která má člověk jednoduše proto, že je člověkem. Tato práva jsou obecně považována za rovná, nezcizitelná a univerzální.

I. Definice lidských práv a jejich základní význam

Lidská práva fungují jako nároky – něco, co patří jednotlivci. Držitel práva má nárok vznést konkrétní požadavky, které obvykle převažují nad zájmy, jako je užitečnost nebo sociální politika. Právě tato schopnost vznést v případě potřeby nároky odlišuje pouhé přijímání od vlastnictví práva. Základní koncepční paradox spočívá v tom, že právo je často nejceněnější právě tehdy, když jej jednatel nevyužívá. Lidská práva jsou nezbytná k ochraně jednotlivců před násilím a zneužíváním. Jsou chápána jako minimální soubor statků, služeb, příležitostí a ochrany, které jsou široce uznávány jako nezbytné předpoklady pro život v přirozené důstojnosti.

V současném mezinárodním právu vyplývají lidská práva z přirozené důstojnosti lidské osoby. Z filozofického hlediska je důstojnost považována za nejvyšší hodnotu, která dává lidským právům jejich soudržnost. Historicky však byly pojmy hodnoty, jako například římská dignitas nebo konfuciánská junzi, často partikulárními termíny hierarchického rozlišení, vyhrazenými pro úzkou elitu jako úspěch nebo status. Moderní pojetí univerzálních lidských práv je založeno na radikální demokratizaci důstojnosti a tvrdí, že pouhá skutečnost, že je člověk člověkem – bez ohledu na původ, bohatství nebo status – činí člověka hodným úcty.

Z akademického hlediska se pojmy lidských práv často dělí do čtyř myšlenkových směrů podle jejich základního zdroje nebo účelu:

1. Škola přirozeného práva chápe lidská práva jako daná a často je odvozuje od transcendentního zdroje, jako je Bůh nebo Rozum. Vnímá lidská práva jako absolutní nároky, které existují nezávisle na společenském uznání.

2. Deliberativní škola vnímá lidská práva jako dohodnutá, fungující jako politické hodnoty přijaté liberálními společnostmi pro spravedlivé řízení politického systému. Zdůrazňuje, že lidská práva vyplývají ze společenské dohody, a zaměřuje se na procesy deliberace.

3. Protestní škola vnímá lidská práva jako nároky, o které se bojuje, vyplývající z neustálých společenských bojů zaměřených na nápravu nespravedlnosti a obranu utlačovaných a znevýhodněných.

4. Diskurzivní škola věří, že lidská práva jsou pouze předmětem diskuse; existují jako mocný jazyk pro vyjádření politických nároků, i když nevěří v jejich základ nebo konečný úspěch. Tato škola často vyjadřuje filozofický nihilismus vůči tomuto konceptu a obává se imperialismu jeho vnucování.

II. Historický vývoj lidských práv

Historie lidských práv je kombinací různých dějin, ať už se jedná o filozofické myšlenky, právní normy nebo praktické kroky v politice a kampaních. Ačkoli některé starověké zákony, jako například zákony babylónského krále Hammurabiho z roku 1750 př. n. l., obsahovaly zásady spravedlnosti, férovosti a ochrany (např. ochrana před svévolnými vládci a zvláštní ochrana žen, dětí a otroků), nelze je srovnávat s moderními lidskými právy. Tyto rané zákony obecně nebyly univerzální, zachovávaly hrubé nerovnosti a nezahrnovaly práva, která jsou dnes běžně uznávána, jako je zákaz mučení nebo svoboda názoru.

Myšlenka, že rovná práva platí pro všechny lidi, se objevila později, zejména v řecké filozofii stoiků ve 3. století př. n. l. V klasické řecké společnosti však byla politická práva omezena na občany, což vylučovalo ženy, otroky a nerezidenty.

Mezi klíčové milníky ve vývoji moderních lidských práv patří:

- **13. století (Magna Carta, 1215):** Tento dokument znamenal znovuzrození zastoupení lidu tím, že stanovil smlouvu mezi panovníkem a občany, která ukládala vládci určitá omezení.
- **18. století (osvícenství):** V této době došlo k významným průlomům, které kladly důraz na individuální svobodu a přirozená, nezcizitelná práva. Filozofové jako John Locke tvrdili, že všichni lidé se rodí svobodní a rovní, s nezcizitelnými právy na život, svobodu, majetek a zdraví, a prohlašovali, že stát byl vytvořen na základě společenské smlouvy. Mezi klíčové dokumenty tohoto období patří Americká deklarace nezávislosti (1776) a Francouzská deklarace práv člověka a občana (1789). Tyto dokumenty radikálně tvrdily, že práva jsou přirozená a zakořeněná v přírodě nebo v lidech, nikoli tradičními výsadami.
- **19. století:** Pozornost se přesunula na socioekonomická práva a zrušení otroctví. Pod tlakem odborového hnutí se objevila práva na ochranu práce. Otroctví bylo zrušeno v koloniálních zemích, jako byla Britská říše (1833) a Spojené státy (1865).

- **Počátek 20. století:** Boj se zaměřil na rovná práva žen a mužů, což vedlo k milníkům, jako bylo zavedení volebního práva žen na Novém Zélandu (1893) a ve Spojených státech (1920). Myslitelé jako Mary Wollstonecraft argumentovali, že ženy by měly mít stejná práva a příležitosti jako muži.

- **1948 (Všeobecná deklarace lidských práv – VDLP):** Po zvěrstvech druhé světové války a holokaustu vyústilo hledání společných standardů ve VDLP. VDLP je globální deklarace, která vyjadřuje myšlenku, že společná základní práva jsou pro společnost nezbytná. Její zásady jsou zakotveny v ústavách nejméně devadesáti zemí. VDLP vznikla jako výsledek konvergence, přičemž odkazy na jakékoli konkrétní náboženství nebo tradici byly z konečného znění odstraněny, aby byla univerzálně přijatelná. Následoval Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR), které daly zásadám UDHR sílu právně závazného smluvního práva.

III. Základní principy lidských práv

Dokumenty tvořící Mezinárodní dohovor o lidských právech vyhlasují tři základné, vzájomne sa posilňujúce princípy:

- **Univerzálnosť:** Všetky ľudské práva sú univerzálne. Univerzálnosť medzinárodne uznávaných ľudských práv sa v súčasnom medzinárodnom právnom systéme považuje za „nespochybniteľnú“. Tento princíp je podporený takmer univerzálnym prijatím právnych záväzkov štátmi (medzinárodná právna univerzálnosť), konvergenciou hlavných svetových názorov na spoločné politické hodnoty (prekrývajúca sa univerzálnosť konsenzu) a nevyhnutnosťou ľudských práv na boj proti všadeprítomným hrozbám, ktoré predstavujú moderné štáty a trhy (funkčná univerzálnosť). Univerzálnosť sa však často považuje za relatívnu, uplatňuje sa v konkrétnej oblasti a umožňuje legitímne rozdiely v interpretácii a implementácii.

- **Nedeliteľnosť a vzájomná závislosť:** Všetky ľudské práva sú nedeliteľné a vzájomne závislé. To znamená, že práva funkčne vzájomne interagujú (vzájomná závislosť) a dôstojný život je často nemožný bez plného rozsahu uznávaných ľudských práv (nedeliteľnosť). Napríklad politické práva sú často nepochopiteľné bez podporných sociálnych inštitúcií, čo ukazuje ich prepojenú povahu.

- **Rovnosť a nediskriminácia:** Všeobecná deklarácia ľudských práv stanovuje, že všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach. Tento princíp vyžaduje rovnakú ochranu zo strany zákona a rovnakú starostlivosť a rešpekt zo strany štátu voči každému občanovi. Princíp rovnosti je základom univerzálnych ľudských práv a zásadným spôsobom spochybňuje historické predstavy, ktoré ospravedlňovali podriadenosť na základe rasy, pohlavia alebo pôvodu.

IV. Systémy pro ochranu uplatňování lidských práv

Současný systém lidských práv je organizován kolem suverénního územního státu, který má téměř výlučnou odpovědnost za provádění a ochranu těchto univerzálních práv pro své občany. Stát je vnímán jako hlavní hrozba pro lidská práva, ale také jako základní instituce pro jejich účinné prosazování. Mezi povinnosti státu patří respektování práv (nezbavování lidí jejich práv), ochrana práv (před soukromými subjekty) a poskytování toho, co je nezbytné pro to, aby držitelé práv mohli svá práva uplatňovat.

OCHRANNÉ MECHANISMY EXISTUJÍ NA GLOBÁLNÍ, REGIONÁLNÍ I NÁRODNÍ ÚROVNI.

1. Globální režim: Organizace spojených národů – Globální režim lidských práv zaměřený na OSN je silným advokačním režimem.
2. Rada OSN pro lidská práva (UNHRC) – UNHRC je převážně nestranným fórem pro vývoj nových mezinárodních standardů, které využívá systémy jako univerzální periodické hodnocení k diskusi o situaci v oblasti lidských práv v jednotlivých státech. Zaměstnává také nezávislé odborníky na jednotlivé země a témata (zvláštní zpravodaje), kteří sledují a zveřejňují případy porušování práv, což může vést ke zlepšení zacházení s jednotlivci.
3. Smluvní orgány – Devět smluv o lidských právech zřizuje odborné výbory (smluvní orgány), které sledují dodržování smluv. Jejich hlavní činností je přezkoumávání pravidelných zpráv předkládaných členskými státy, což je proces, který povzbuzuje státy k reflexi vlastních postupů. Tyto orgány také vydávají obecné komentáře, které poskytují téměř autoritativní výklady smluvních závazků a pomáhají národním a mezinárodním obhájčům lidských práv. Některé smlouvy umožňují individuální sdělení (stížnosti) a ačkoli tyto závěry nejsou podle mezinárodního práva formálně závazné, občas vedly ke změnám v národní legislativě.
4. Úřad vysokého komisaře pro lidská práva (OHCHR)
 - Tento úřad poskytuje důležitou administrativní podporu a provádí originální výzkum, přičemž působí jako významný globální zastávce lidských práv.

REGIONÁLNÍ OCHRANNÉ MECHANISMY (Některé regionální orgány, jako například evropský systém, vykazují mnohem vyšší úroveň prosazování

1. Rada Evropy (CoE): CoE provozuje silný systém, který zahrnuje Evropskou úmluvu o lidských právech a základních svobodách.
2. Evropský soud pro lidská práva (ESLP): ESLP vykonává závaznou jurisdikci, vytváří právní závazky pro členské státy a umožňuje jednotlivcům přímý přístup k napadení porušení, pokud byly vyčerpány vnitrostátní opravné prostředky. ESLP používá evoluční výklad, při kterém interpretuje ustanovení smluv na základě současného chápání a praxe, čímž institucionalizuje myšlenku, že standardy lidských práv se musí neustále vyvíjet.

NÁRODNÍ OCHRANA A OBČANSKÁ SPOLEČNOST

Základní boj za realizaci lidských práv se odehrává na národní úrovni, takže mezinárodní opatření mají vždy pouze doplňkový charakter.

1. Národní právní mechanismy: Ochrana funguje prostřednictvím běžných právních kanálů, jako je ústava (s odkazem na Všeobecnou deklaraci lidských práv, která se nachází v nejméně devadesáti zemích), soudy a ombudsman. Právní nárok na ochranu vychází z právních nároků, ale nároky v oblasti lidských práv často slouží jako „vyšší“, nadprávní nároky, které se používají jako poslední možnost, když selžou právní prostředky nápravy, a vedou k institucionálním nebo právním změnám.
2. Občanská společnost: Nevládní organizace (NGO) a další skupiny občanské společnosti hrají klíčovou roli při mobilizaci tlaku, shromažďování spolehlivých informací o porušování práv a lobování u vlád. Organizace jako Amnesty International hrají klíčovou roli v tom, aby se lidská práva stala široce sdíleným závazkem, který není závislý na vládě. Nevládní organizace se snaží zvýšit vliv globálního režimu prostřednictvím své advokacie a mobilizace.

V. Proč je vzdělávání v oblasti lidských práv důležité

Vzdělávání v oblasti lidských práv je zásadní, protože realizace lidských práv není pevně daným cílem, ale neustálým procesem sociálního učení a politického boje, který se znovu a znovu snaží zmenšit propast mezi ideálem a realitou.

- Morální představitivost a pokrok: Vzdělávání přispívá k „neustálému rozšiřování morální představitivosti“, které je nezbytné pro pokrok v boji za lidská práva. Pomáhá pěstovat společnou kritickou tradici, která je nezbytná pro změnu.
- Umožnění účinného jednání: Koncepční jasnost, často nazývaná „plodem zdravého uvažování“, usnadňuje politické jednání a pomáhá odhalit argumenty diktátorů a jejich spojenců, kteří používají falešná ospravedlnění pro represí.
- Úspěšná implementace: Účinná obhajoba lidských práv vyžaduje znalost toho, jak se lidská práva vztahují k místním kontextům a politickým systémům. Rozvoj strategií pro implementaci lidských práv založených na místních tradicích je často nezbytný pro dosažení dlouhodobého závazku a úspěchu.

Vzdělávání zajišťuje, že občané jsou posilováni nejen jako příjemci, ale také jako aktivní morální činitelé a držitelé práv, kteří mají právo trvat na dodržování standardů lidské důstojnosti a bojovat za vytvoření světa, ve kterém lze všechna práva účinně uplatňovat.